

This eChok volume of
Deuteronomy
Volume 2

לע"נ גבריאל בן לאה ז"ל • נלב"ע י"ד ניסן תשס"ג

is Dedicated in loving memory of
Gabriel (Cabra) Bildirici

*by his wife Nina Bildirici
and his children & grandchildren*

either over a vessel or over the ground, but the washing afterwards may only be done over a vessel. The washing beforehand may be done with either water heated by fire or with cold water, but the washing afterwards may not be done with hot water. This is only true of water that is so hot that the hand recoils from it, since one cannot rub [his hands] in such water to effectively remove dirt. But if the water is

lukewarm, one may wash with it after [a meal].

מֵעַל יָדָיו. מִיַּם רֵאשׁוֹנִים נוֹטְלִים בֵּין עַל גְּבִי כְּלֵי בֵּין עַל גְּבִי קֶרְקַע. וְאַחֲרָנִים אֵינָן נוֹטְלִין אֶלָּא עַל גְּבִי כְּלֵי. מִיַּם רֵאשׁוֹנִים נוֹטְלִין בֵּין בְּחֻמֵי הָאוּר בֵּין בְּצוֹנָן. אַחֲרָנִים אֵין נוֹטְלִין בְּחֻמִּין. וְהוּא שְׁהִיו חֻמִּין שְׁהִיָּד סוֹלֶדֶת בְּהֵן מִפְּנֵי שְׁאֵין מְעִבְרִין אֶת הַזְּהֵמָא שְׁאֵינוּ יְכוֹל לְשַׁפְּשֵׁף בְּהֵן, אֲבָל הִיו פּוֹשְׁרִין נוֹטְלִין מֵהֵן בְּאַחֲרֹנָה:

HA'AZINU FOR MONDAY TORAH

האזינו ליום שני תורה

יבין בקריאת ארבעה פסוקים אלו שהם כנגד ד דמילוי יוד דשם ב"ן להשאר בו הארה מתוספת הרוח משבת שעברה

ז אֲדַבֵּר יוֹמִין דְּמִן עֲלָמָא
אֲסַתְּפַל בְּשַׁנֵּי דְר וְדָר שְׂאֵל
וַיְחִי לָךְ סְבִיב וַיִּמְרוּן לָךְ:
ח בְּאַחֲסָנָא עֲלָאָה עֲמַמְיָא

שני ז זְכוֹר יְמוֹת עוֹלָם בֵּינוּ שְׁנוֹת דְר וְדָר
שְׂאֵל אָבִיךָ וַיְגַדְךָ וַיְקַנְיֶךָ וַיֹּאמְרוּ לָךְ:
ח בְּהִנְחַל עֲלִינוּן גּוֹלִים בְּהַפְרִידוּ בְנֵי אָדָם

(7) Remember the days of old; think about the years of [other] generations. Ask your father, and he will tell you — your elders, and they will explain to you.

(8) When the Supreme One gave nations their lot, and separated the sons of man,

RASHI

(7) **Remember the days of old** — *what God did to previous generations who provoked Him to anger. Think about the years of [other] generations* — *the generation of Enosh, over whom God washed the waters of the ocean; and the generation of the Flood, whom God drowned. Another explanation is: [If] you have not set your attention to the past, then “think about the years of generations”, i.e., to recognize the future: it is in God's power to bestow good upon you and to give you as an inheritance the [blissful] days of Messiah and the world-to-come (see Sifrei 32:6). Ask your father* — *This refers to the prophets, who are termed “fathers”, as the verse says regarding [Elisha's crying out to] Eliyahu (II Kings 2:12), “My father, my father, the chariot of Israel!” Your elders* — *This refers to the Sages (Sifrei 32:7) And they will explain to you* — *the events of the former times.* (8) **When the Supreme One gave nations their lot** — *meaning: When the Holy One*

רש"י

(ז) זְכוֹר יְמוֹת עוֹלָם. מַה עָשָׂה בְּרֵאשׁוֹנִים שְׁהִכְעִיסוּ לְפָנָיו: בֵּינוּ שְׁנוֹת דְר וְדָר. דוֹר אָנוּשׁ, שְׁהִצִּיף עֲלֵיהֶם מִי אוֹקְיָנוֹס, וְדוֹר הַמַּבּוּל שְׁשֻׁטְפָם. דְּבַר אַחַר, לֹא נִתְּתָם לְבַכְכֶם עַל שְׁעֵבֶר, “בֵּינוּ שְׁנוֹת דְר וְדָר”, לְהַכִּיר לְהַבָּא, שֵׁישׁ בְּיָדוֹ לְהַטִּיב לָכֶם, וּלְהַנְחִיל לָכֶם יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ, וְהָעוֹלָם הַבָּא: שְׂאֵל אָבִיךָ. אֵלֹה הַנְּבִיאִים שֶׁנִּקְרְאוּ אֲבוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַלְיָהוּ “אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל”: וַיְקַנְיֶךָ. אֵלֹה הַחֲכָמִים: וַיֹּאמְרוּ לָךְ. הֲרֵאשׁוֹנוֹת: (ח) בְּהִנְחַל עֲלִינוּן

יִצְבַּב גְּבֻלַת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ט כִּי
 חֲלַק יְדוּהָ עֲמוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נִחְלָתוֹ:
 י יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתַהוֹ יִלֵּל יִשְׁמֹן
 בְּפִרְשׁוֹתָהּ בְּנֵי אֲנָשָׁא קָיִים
 תַּחֲוִימֵי עֲמֻמִּיא לְמַנְזֵן בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל: ט אַרְי חוּלְקָא דִּי
 עֲמָה יַעֲקֹב עֲדָב אַחְסַנְתָּה:
 י סְפִיק צְרַכְיָהוּן בְּאֶרְעָא
 מִדְבָּרָא וּבֵית צְחוּנָא אֲתֵר דִּי

He set up the boundaries of peoples according to the number of the Children of Israel. (9) Because the Lord's portion is His people — Yaakov, the lot of His inheritance. (10) He found them in a desert land, and in a desolate, howling

RASHI

Blessed is He, gave those who provoked Him to anger their portion, He flooded them and drowned them i.e., that was their lot! **And separated the sons of man** — i.e., when God scattered the דור הפלגה (Generation who were scattered, when they built the tower of Babel). Actually [their fitting punishment should have been.] that God remove them from the world altogether — however, He did not do so. Rather, “He set up the boundaries of peoples”, i.e., He let them remain in existence and did not destroy them. **According to the number of the Children of Israel** — i.e., [God let man remain in existence] for the sake of a [small] number of Children of Israel

who were in the future to descend from the children of Shem, and [for the sake of] the number of souls — namely, seventy — of the Children of Israel who went down to Egypt: [and according to, i.e., corresponding to, this number of the children of Israel, namely, seventy,] God “set up the boundaries of peoples,” [i.e., He separated man into seventy nations with] seventy languages (Yalkut Noach 59). (9) **Because the Lord's portion is His people** — And why did God go to all this effort [to save mankind]? “Because the Lord's portion” was contained within mankind, and was destined to come forth. And who is God's portion? “His people.” And who is His people? **Yaakov, the lot of His inheritance** — Yaakov is the third amongst the patriarchs. He is endowed with a threefold parcel of merits: The merit of his grandfather, the merit of his father and his own merit — thus, totalling three. This is likened to a rope (חבל) which is made up of three strands [twined together for added strength] (Sifrei 32:9). Thus, it was [only] Yaakov and his sons who became God's inheritance — not Yishmael the son of Avraham, nor Eisav the son of Yitzchak. (10) **He found them in a desert land** — God found

רש"י

גוים. כְּשֶׁהִנְחִיל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַכְעִיסוֹ אֶת חֲלַק נִחְלָתָם הַצִּיפִם וְשִׁטְפָם: בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם. כְּשֶׁהִפִּיץ דוֹר הַפְּלָגָה הָיָה בְּיָדוֹ וְסִימָא בְּדִין לְהַעֲבִירָם מִן הָעוֹלָם, וְלֹא עָשָׂה כֵן אֲלֹא יִצְבַּב גְּבֻלַת עַמִּים קָיָמָם וְלֹא אָבְדָם: לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּשִׁבִיל מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁעֵתִידִין לְצֵאת מִבְּנֵי שָׁם, וְלְמִסְפַּר שְׁבָעִים נֶפֶשׁ שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁירְדוּ לְמִצְרַיִם, הַצִּיב גְּבוּלוֹת עַמִּים שְׁבָעִים לְשׁוֹן: (ט) כִּי חֲלַק ה' עֲמוֹ. לְמָה כָּל זֹאת, לְפִי שְׁהִיָּה חֲלָקוֹ כְּבוֹשׁ בְּיַנְיָהֶם, וְעֵתִיד לְצֵאתָם. וְמִי הוּא חֲלָקוֹ, “עֲמוֹ”. וְמִי הוּא “עֲמוֹ”, יַעֲקֹב חֶבֶל נִחְלָתוֹ. וְהוּא הַשְּׁלִישִׁי בְּאֲבוֹת, הַמְּשׁוֹלֵשׁ בְּג' זְכוּיֹת, זְכוּת אָבִי אָבִיו, וְזְכוּת אָבִיו, וְזְכוּתוֹ, הָרִי ג', כְּחֶבֶל הַזֶּה שֶׁהוּא עֲשׂוּי בְּג' גְּדִילִים, וְהוּא וּבְנָיו הָיוּ לוֹ לְנִחְלָה, וְלֹא יִשְׁמַעְאֵל בֶּן אֲבִרָהֶם, וְלֹא עֲשׂוֹ בְּנוֹ שֶׁל יִצְחָק: (י) יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ

לִית מִיָּא אֲשֶׁר־נִנְּו סְחֹר סְחֹר
לְשִׁכְנֵיהֶּ אֶלְפָּנוּן פִּתְגָּמִי

יִסְבְּבֵנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְרְנֵהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָו:

אורייתא נטרנון כבבת עיניהון:

wasteland. He encompassed them and bestowed understanding upon them; He protected them as the pupil of His eye.

RASHI

[specifically] them [i.e., Yaakov's sons] to be faithful to Him in the desert land, for they accepted His Torah, His sovereignty and His yoke upon themselves — an undertaking that Yishmael and Eisav did not take, as the verse says (Deuteronomy 33:2), “The Lord ... shone forth from Seir to them, and appeared from Mount Paran.” [The Talmud explains this to mean: God first went to the children of Eisav (Seir) and offered them to accept the Torah, but they refused; then He went and offered it to the children of Yishmael (Paran) and they also refused (see Rashi on that verse).] ובתהו — meaning: An arid, desolate land; a place of howling (ילל) beasts and ostriches. Yet even there, Israel followed their faith. They did not say to Moshe, “But how can we go out into the deserts, places of drought and desolation?!”

The verse attests to this (Jeremiah 2:2): “When you went after Me in the desert.” **He encompassed them** — There [in the desert], God encompassed Israel, surrounding them by [protective] clouds; He surrounded them by flags in four directions; and He surrounded them with the underside of the Mountain [of Sinai], cupping it [i.e., suspending it] over them like a tub (see Rashi, Exodus, 19:17) (see Sifrei 32:10). **יבוננהו** — There [God bestowed upon them] Torah and understanding. **He protected them** — from snakes, serpents and scorpions, and from [hostile] nations. **כאישון עינו** — This refers to the black part of the eye, from which the light is reflected outward. Now, Onkelos translates **ימצאהו** as: “He provided their needs,” that is, God provided Israel with all their requirements in the desert. The [use of the word **ימצא**] is similar to its use in the verse (Numbers 11:22), “[Will flock and cattle be slaughtered for them] to provide (ומצא) them?” and (Joshua 17:16), “The mountain is not enough (ימצא) for us.” [Rashi continues Onkelos' translation of this verse:] **יבוננהו** — rendered by, “He made them encamp round about His Divine Presence” — the Tent of Appointment [where the Divine Presence rested] was in the middle [of the camp] and the four flags [i.e., the tribe camps, surrounded it] from all four directions.

רש"י

מדבר. אותם, מצא לו נאמנים בארץ המדבר, שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועלו, מה שלא עשו ישמעאל ועשו, שנאמר “וירח משעיר למו הופיע מהר פארן”: ובתהו ילל ישמן. ארץ ציה ושממה, מקום יללת הננים ותנים ובנות יענה, אף שם נמשכו אחר האמונה, ולא אמרו למשה, היאך נצא למדברות מקום ציה ושממה, פענן שנאמר “לכתף אחרי במדבר”: יסבבנהו. שם סבבם והקיפם בעננים, וסבבם בדגלים לארבע רוחות, וסבבן בתחתית ההר שכפהו עליהם כגיגית: יבוננהו. שם בתורה ובינה: יצרנהו. מנחש שרף ועקרב, ומן האומות: כאישון עינו. הוא השחור שבעין, שהמאור יוצא הימנו. ואונקלוס תרגם ימצאהו. (ספיק צרכיהון) וספיקהו כל צרכו במדבר, כמו “ומצא להם”. “לא ימצא לנו ההר”: יסבבנהו. אשרנון סחור סחור לשכנתה, אהל מועד באמצע, וד' דגלים לד' רוחות:

PROPHETS II Samuel 22

נביאים שמואל ב פרק כב

ז אָמַר דָּוִד כַּד עָקַא לִי אָנָא
מִצְלִי קָדָם יי וְקָדָם אֱלֹהֵי אָנָא
מִתַּחַנָּן וּמִקַּבֵּל מִהִיכְלָה צְלוֹתִי
וּבְעוֹתֵי קִדְמוּהִי מִתְעַבְדָּא:
ח וְאִתְרַגְּיֶפֶת וְאִתְרַגְּיֶשֶׁת אֶרְעָא
שְׁכֻלֹי שְׁמִיא זְעוּ וְאִתְרַכְּנוּ
אַרְי תְּקַף רוּגְזוּהּ: ט סְלִיק זְדוּגֵי
דְּפִרְעָה רִשְׁיָעָא כְּתַנְנָא
קִדְמוּהִי בְּכֵן שְׁלַח רוּגְזֵיהּ

ז בִּצְרֵ-לִי אֶקְרָא יְדוּהַ וְאֶל-אֱלֹהֵי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע
מִהִיכְלוֹ קוֹלִי וּשְׁוֹעֹתַי בְּאָזְנוֹ: ח וַתִּגְעַשׂ
(קרי ויתגעש) וַתִּרְעַשׂ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגְּזוּ
וַיִּתְגַּעְשׂוּ כִּי-חָרָה לוֹ: ט עָלָה עֶשֶׂן בְּאִפּוֹ וְאִשׁ מִפִּי
תֹאכַל גַּחְלִים בְּעֵרוֹ מִמֶּנּוּ: י וַיִּט שָׁמַיִם וַיִּרְדַּד וְעַרְפֵּל
תַּחַת רַגְלָיו:

כְּאִשָּׂא בְּעָרָא דְּמֵן קִדְמוּהִי מְשִׁיבָא מְזוּפִיתִיָּה כְּגוּמְרִין דְּנוּר דְּלָקָא מִימְרָה: י וְאַרְכִּין שְׁמִיא וְאִתְגַּלִּי
קָרִיָּה וְעַנְן אַמִּיטָא כְּבִשׁ קִדְמוּהִי:

(7) “In my distress I called upon the Lord, I called to my God; and out of His temple He heard my voice, and my cry entered His ears. (8) Then the earth did shake and quake, the foundations of heaven did tremble; they were shaken, because He was wroth. (9) Smoke rose up in His nostrils, and fire out of His mouth did devour; coals flamed forth from Him. (10) He bowed the heavens also, and came down, and dark thickness was under His feet.”

RASHI

רש"י

(8) **Because He was wroth** — *when He was angry, because of those who provoked Him.*

ח כִּי חָרָה לוֹ. כְּאִשָּׁר חָרָה לוֹ מִפְּנֵי מִכְעִיסָיו: (ט) עֶשֶׂן בְּאִפּוֹ. כֵּן דְּרָף הַכּוֹעֵס יוֹצֵא עֶשֶׂן מִמִּחְרָיו: וְאִשׁ מִפִּי תֹאכַל. דְּבַר פִּי אִשׁ בְּרִשְׁעִים: (י) וַיִּט שָׁמַיִם. לְהַנְקֵם מֵאוֹיְבָיו מִמְצָרִים:

(9) **Smoke ... in his nostrils** — *Such is the way of one who is angry, that smoke comes forth from his nostrils. And fire out of His*

mouth did devour — *the word of his mouth is fire [devouring] the wicked. (10) He bowed the heavens* — *to be avenged of His enemies, of Egypt.*

Writings Psalms 46

כתובים תהלים פרק מז

ז בְּמִתְנַן אֹרִיתָא לְעַמִּיָּה
אִתְרַגְּשׁוּ עַמִּיא אִדְעִזְעוּ
מִלְכוּתָא כַּד אַרִים קָלִיָּה וְכַד
יְהֵב אֹרִיתָא לְעַמִּיָּה אִתְמוּגְגוּ
יְתִבֵי אֶרְעָא: ח מִימְרָא דִּי
צְבָאוֹת בְּסַעֲדָנָא תְּקוּף לָנָא אֱלֹהָא דִּיעֻקֵּב לְעַלְמִין: ט אֲזִילוּן חֲמוּן עוֹבְדֵי דִּי דְשׁוּי צַדִּיק בְּרִשְׁעֵי אֶרְעָא:

ז הָמוּ גוֹיִם מִטּוּ מִמְּלָכוֹת נָתַן בְּקוֹלוֹ תְּמוּגָא אֶרֶץ:
ח יְדוּהַ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׁגַּב-לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֵלָה:
ט לְכוּ-חַזוּ מִפְּעֻלוֹת יְדוּהַ אֲשֶׁר-שָׁם שְׁמוֹת בְּאֶרֶץ:

(7) Nations were in tumult, kingdoms were moved; He uttered His voice, the earth melted. (8) The Lord of hosts is with us, the God of Yaakov is our fortress. Selah. (9) Go out and behold the works of the Lord, Who has made

י מִשְׁבִּית מַלְחָמוֹת עַד-קִצָּה הָאָרֶץ קָשֶׁת יִשְׁבֵר
 י קִצֵץ חֲנִית עֲגָלוֹת יִשְׂרָף בָּאֵשׁ:
 י מִבְּטֵל קָרְבָּא עַד סִפֵּי אֲרֻעָא
 י קִשְׁתָּא יִתְבַּר וְיִתְרַע מוֹרְנֵיָא
 י תְּרִיסֵיאַ עֲגִילִין יוֹקִיד בְּנוֹרָא:

desolation in the earth. (10) He makes wars to cease, to the end of the earth; He breaks the bow, and cuts the spear; He burns the chariots in the fire.

RASHI

(7) Nations were in tumult — an expression of moaning. תמוג means melt. (9) Who has made desolation — Who has made the lands of the non-Jews desolate. (10) He makes wars to cease — from against us. To the end of the earth — that all the lands of the non-Jews will be at peace with us. The bow —

of the non-Jews He will break, The spear — He will cut, The chariots — The war chariots of the [non-Jewish] nations He will burn in the fire.

רש"י

(ז) תמוג גוים. לשון תמוג: תמוג. תמוג: (ט) אֲשֶׁר שָׁם שְׁמוֹת. אֲשֶׁר שָׁם אֲרָצוֹת הַגּוֹיִם שְׁמֹמָה: (י) מִשְׁבִּית מַלְחָמוֹת. מַעֲלִינוּ: עַד קִצָּה הָאָרֶץ. שְׁבַל אֲרָצוֹת הַגּוֹיִם הָיוּ עֲמֻנוּ בְּשָׁלוֹם: קָשֶׁת. הַגּוֹיִם יִשְׁבֵר: חֲנִית. יִקְצֵץ: עֲגָלוֹת. רִכְבֵי מַלְחָמוֹת אֲמוֹת יִשְׂרָף בָּאֵשׁ:

Mishnah Moed Katan, chapter 1

משנה מועד קטן פרק א

(1) An irrigated field may be watered during the Festival [i.e., during *Chol Hamoed*, since work may be performed if failure to do it will cause significant loss] or in the *Shemitta* year, both from a newly-emerging spring [we do not fear, lest its walls will have to be repaired, which is forbidden during *Chol Hamoed*, because it entails a great deal of work,] and from a spring that has not just emerged, but not with water from stored rain water, nor from deep well water [the drawing of these entails a great deal of work]; nor may trenches be dug around [the stems of] the vines [to collect water]. (2) Rabbi Elazar ben Azariah says, An irrigation canal may not be newly dug during the Festival [i.e., during *Chol Hamoed* because of excessive labor] or in the *Shemitta* year [because it looks like he is working the ground on *Shemitta*]; but the Sages say, An irrigation

א משקין בית השלחין במועד ובשביעית, בין ממעין שיצא בתחלה, בין ממעין שלא יצא בתחלה. אבל אין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון. ואין עושין עוגיות לגפנים: ב רבי אלעזר בן עזריה אומר, אין עושין את האמה בתחלה במועד ובשביעית, וחקמים

רבנו עובדיה מברטנורא

א משקין בית השלחין. ארץ עיפה וצמאה למים. תרגום עיף ויגע, משלהי ולא: משקין במועד. דדבר האבד מותר במועד. ושדה בית השלחין משעה שמתחיל להשקותה אם אינו משקה אותה תדיר מיד נאבד, כדתנן בסוף תמניתין [ג], זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד, דלא פסדי, אבל שתו לפני המועד ישקם במועד. ודוקא שדה לבן של תבואה שהיא שלחין משקין במועד, אבל שדה שלחין של אילן לא שרי במועד, דלא פסדי. ובשביעית שרי להשקות בין שדה בין השלחין בין שדה בית הבעל. ובית השלחין, משום מועד בלבד קט לה: שיצא בתחלה. שיוצא עכשיו מתחלה. ואין חוששין הואיל וחדש הוא שמא יפלו גדותיו ואתי לתקן במועד ואיכא טרחא: שלא יצא בתחלה. שהוא ישר: אבל לא ממי גשמים. גזירה משום מי קילון. קילון הם מים של בור עמוק ובו מי גשמים מכונסים, דביה איכא טרחא יתירה לרלות: עוגיות. חריצים שעושים בעיקרי הזיתים ובעיקרי הגפנים כדי שימלאו מים: ב האמה. חריצים

canal may be newly dug in the *Shemitta* year, and ones that have become damaged may be repaired during the Festival [i.e., during *Chol Hamoed*]; and impaired water [works, i.e., drinking water stored in pits] in a public domain may be repaired or cleaned out; and roads, highways, and ritual baths may be repaired; and all public needs may be performed [e.g., removing rubbish and thorns, repairing roads and bridges, etc.]; and graves may be marked [to warn those passing by against defilement]; and [agents of the court] may go forth also [to uproot] *kilayim*. (3) Rabbi Eliezer ben Yaakov

says, Water may be drawn from one tree to another tree [even if it is not necessary to the survival of the fruit trees, since its diversion is not considered excessive labor], provided the entire field is not watered in this way. Seeds that have not been watered before the Festival may not be watered during the Festival [i.e., during *Chol Hamoed*, since there would not be any damage by not watering them, as dry seeds don't spoil]. But the Sages permit in both cases [even if they had not been watered]. (4) Moles and mice may be trapped in an orchard or white field [i.e., grain field] but not in the usual way [i.e., the usual way would be to dig holes in the ground and set traps, which may appear to a passerby as one who is working his field, the unusual way would be to drive stakes in the ground and remove them, thereby leaving a hole in the ground in which to set the trap,] during the Festival [i.e., during *Chol Hamoed*] or during the *Shemitta* year; but the Sages say, In an orchard [where damage would be great] in the usual way, and in the white field not in the usual way; and a breach [in a garden wall] may be blocked up [i.e., repaired by filling

אומרים, עושין את האמה בתחלה בשביעית, ומתקנין את המקלקלות במועד. ומתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים וחוטטין אותן. ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקואות המים, ועושין כל צרכי הרבים, ומצינין את הקברות, ויוציין (אף) על הכלאים: ג רבי אליעזר בן יעקב אומר, מושכים את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה. זרעים שלא שתו לפני המועד, לא ישקם במועד. וחכמים מתירין בזה ובוה: ד צדין את האישות ואת העכברים משדה האילן ומשדה הלבן, (שלא) כדרכו, במועד ובשביעית. וחכמים אומרים, משדה האילן כדרכו, ומשדה הלבן שלא כדרכו. ומקרין את הפרצה

רבנו עובדיה מברטנורא

שעושים בקרקע שבהן המים הולכים סביב השדה ומשדה לשדה, קרויין אמה, לפי שהן רוחב אמה ברום אמה: בתחילה. אם לא היתה מעולם אין עושין אותה בתחלה במועד, משום טרחא: ובשביעית. מפני שנראה כחופר בקרקע בשביעית: ומתקנים את המקלקלות. אם נפל לתוכה עפר ואינה מקלחת, מתקנים אותה, אבל אין עושים אותה בתחלה במועד. והלכה כחכמים: ומתקנים קלקולי המים. מים המכונסים בגומות לשתות מהן: וחוטטין. מנקין ומנקרין ומוציאין מתוכן צרורות וקסמין ועפרורית שנפל בהן: ומצינין. עושין ציונין על הקברות. שהיו ממחין סיד ושופכין על הקבר, והוא סימן להולכי דרכים שלא יעברו במקום טומאה: ויוציין. שלוחי בית דין במועד לעיין השדות שנזרעו כלאים, לעקור אותם. לפי שנוטלין שבר על כך מתרומת הלשכה, ובימי המועד נשכרים בזול, מפני שהן בטלים: ג מושכים את המים. שתחת אילן זה, לאילן אחר, דליכא טרחא. אבל לא ישקה כל השדה. ובשדה בית הבעל איירי, דלא פסדי, שמי גשמים מספיקין לו, אלא כשמשקין אותו הוי הרווחה טפי: שלא שתו. דלא פסדי: בזה ובוה. אפילו לא שתו ואפילו שדה הבעל, דמשום הרווחה שרו חכמים. והלכה כר' אליעזר בן יעקב, דסתם מתניתין משקין בית השלחים דלעיל בוותיה. ומיהו שדה לחה שהקרקע שלה כמו טיט מותר להשקותה במועד אפילו לרבי אליעזר בן יעקב, דכזרעים ששתו לפני המועד דמו: ד האישות. תנשמת. והיא בריה שאין לה עינים. ומפסדת את השדות: ומשדה הלבן. שחורשין חורעין אותו לתבואה ואין בו אילנות: בשדה האילן כדרכו. דמפסדי טפי, ולהפסד מרובה חששו. לפיכך חופר גומא כדרכו ותולה בה מצודה: שלא כדרכו. נועץ שפוד בקרקע בחוזק ומנענע אילך ואילך

the breach with stones, but may not be cemented into place] during the Festival [i.e., during *Chol Hamoed*], and during the *Shemitta* year one may build it in the usual way [even though it appears as if he is protecting his fruit (Tosfot Rabbi Akiva Eiger)]. (5) Rabbi Meir says, An [initial] inspection of leprous signs may be viewed [during *Chol Hamoed*] for [the priest to make] a lenient declaration [i.e., if he is clean], but not to make a stringent declaration [i.e., if he is unclean, the priest remains silent].

But the Sages say, Neither for leniency nor for stringency [i.e., no inspection is to be made during *Chol Hamoed*]. Rabbi Meir further said, A man may gather [during *Chol Hamoed*] his father's and his mother's bones [from a temporary to a permanent burial place], since this is [an occasion] of joy for him. Rabbi Yose says, It is [an occasion] of mourning for him [and therefore should not be done during *Chol Hamoed*]. A person should not stir up [i.e., bring a professional eulogizer to inspire people e.g., by announcing Come cry with me] for his dead, nor eulogize him thirty days before a Festival. (6) *Kukhin* [— dug out graves] and [built] tombs may not be dug during the Festival [i.e., during *Chol Hamoed*, to bury in after *Chol Hamoed*]; but *kukhin* may be adapted [e.g., shortened or lengthened] during the Festival [i.e., during *Chol Hamoed*], and a *nivrekhet* [a clothes washers' vat] may be made during the Festival [i.e., during *Chol Hamoed*], and a coffin, with the deceased [present for all to see] in the courtyard [may be made during *Chol*

במועד, ובשבועית בונה כדרכו: ה רבי מאיר אומר, רואין את הנגעים בתחלה להקל, אבל לא להחמיר. וחכמים אומרים, לא להקל ולא להחמיר. ועוד אמר רבי מאיר, מלקט אדם עצמות אביו ואמו, מפני ששמחה היא לו. רבי יוסי אומר, אבל היא לו. לא יעורר אדם על מתו ולא יספידנו קדם לרגל שלשים יום: ו אין חופרין כוכין וקברות במועד, אבל מתנכים את הכוכין במועד. ועושין נברכת במועד, וארון עם

רבנו עובדיה מברטנורא

ומוציא, ונמצאת גומא נעשית מאיליה. אבל לא על ידי חפירה. והלכה כחכמים. ובשדה לבן הסמוכה לשדה אילן, חופר כדרכו, שמא יצאו משהו לו ויחריבו האילנות: ומקריין את הפרצה. מסדרין את האבנים זו על זו כדרך בנין, ואינו טח בטיט. ובפירצה של גינה מיירי. אבל כותל חצר שנפל, בונה כדרכו, מפני הגנבים: ה רואין את הנגעים במועד להקל. שאם טהור הוא, אומר לו הכהן טהור אתה, ששמחה היא לו: אבל לא להחמיר. שאם טמא הוא, ישתוק, ולא יטמאנו ויצריבנו לצאת חוץ למחנה: לא להקל ולא להחמיר. מתוך שנוקק לראותו אם הוא טהור כדי להקל עליו, הוא נוקק להחמיר שאם הוא טמא צריך לומר לו טמא אתה, כדכתיב (ויקרא יג) לטהרו או לטמאו, שאין כהן רשאי לשתוק, ומוטב לו שלא יראהו הכהן כלל: מלקט אדם עצמות אביו ואמו. במועד, כדי לקברם במקום הגון: ששמחה היא לו. כשרואה אותם [שקוברין בקברי אבותיו]. ואין הלכה כר מאיר בשתיקה: לא יערער על מתו. לא יביא ספדן לערער על מתו שמת זה ימים רבים, לחזור על קרובי המת כדרך שחוזר הספדן שצועק ואומר בואו בכו עמי כל מרי לב, ומי שלבו דוה עליו הולך ומספיד על קרובו: ולא יספידנו. לא ישכור ספדן על מתו שמת לו באותה שעה: קודם לרגל ל' יום. תמיד. דאמרי טעמא בגמרא, שדרך בני אדם לכנוס מעות לצורך הרגל קודם לרגל שלשים יום מכי שמע שדורשים בהלכות הרגל, ושמא יתן המעות שכנס לצורך הרגל לספדן, וימנע משמחת הרגל. ואית דאמרי, שאין המת משתבח מן הלב אלא לאחר שלשים יום אחר הספדו: ו אין חופרין כוכין וקברות במועד. להקבר בו מות שימות לאחר המועד. כוכין, במערה שתחת הקרקע. וקברות, בבנין: אבל מחנכין. שאם היה ארוך, מקצרו. ואם היה קצר, מאריך ומרחיב בו: נברכת. של כובסין מקום מתוקן לכבס בו הבגדים, ולית ביה טרחא כולי האי: וארון עם המת בחצר. שמת שם, מותר לנסר הנסרים ולעשות לו ארון. אבל בחצר אחרת לא, שלא יאמרו מלאכה אחרת הוא עושה. ולא שנו אלא באדם שאינו מפורסם, אבל אדם מפורסם עושין לו ארון ואפילו בשוק. ולדידן שאנו מתי

Hamoed since people will know that this is not ordinary construction]. Rabbi Yehudah forbids, unless he has pre-sawed boards ready at hand. (7) One may not take a wife during the Festival [i.e., during *Chol Hamoed*], whether a virgin or a widow, nor may one effect *yibum*, as this is a rejoicing for the groom [and another cause for rejoicing is not to be mingled with the rejoicing of the Festival], but a person may remarry his divorced wife, and a woman may make her adornments [i.e., use cosmetics] during the Festival [i.e., during *Chol Hamoed*]. Rabbi Yehudah says, She may not use lime [as a hair remover], as that causes a [temporary] pain for her. (8) An ordinary person may sew in the usual way, but a craftsman sews with a tuck-stitch [or irregular stitches]. And the cords in bedframes may be interlaced. Rabbi Yose says, They may [only] be tightened. (9) An oven, a portable stove, or a mill may be set up during the Festival [i.e., during *Chol Hamoed*]. Rabbi Yehudah says, A pair of millstones may not be roughened for the first time [during *Chol Hamoed*]. (10) A railing may be put around a roof or a porch roughly [i.e., in a non-professional manner], but not in a finished style. Plaster may be smeared on the crevices [in a roof] and flattened down with a roller, with the hand or the foot, but not with [professional] flattening tools. Pivots and sockets [of doors], beams, latches, bolt-locks, and door keys that have broken may be repaired during the Festival [i.e., during *Chol Hamoed*], but they may not be left

המת בתצר. רבי יהודה אוסר, אלא אם כן יש עמו נסרים: ז אין נושאין נשים במועד, לא בתולות, ולא אלמנות, ולא מיבמין, מפני ששמחה היא לו. אבל מחזיר הוא את גרושתו. ועושה אשה תכשיטיה במועד. רבי יהודה אומר, לא תסוד מפני שגוול הוא לה: ח ההדיוט תופר כדרכו, והאמן מכליב. ומסרגין את המטות. רבי יוסי אומר, (אף) ממתחין: ט מעמידין תנור וכירים (ורחים) במועד. רבי יהודה אומר, אין מכבשין את הרחים בתחלה: י עושין מעקה לגג ולמרפסת מעשה הדיוט, אבל לא מעשה אמן. שפין את הסדקין ומעגילין אותן במעגילה ביד וברגל, אבל לא במחלצים. הציר והצנור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו, מתקנן במועד, ובלבד

רבנו עובדיה מברטנורא

מספר, כל אדם היו מפורסם: רבי יהודה אוסר. להביא עצים לעשות נסרים בתחלה לצורך הארון אלא אם כן מונטרות קודם יום טוב. ואין הלכה כר' יהודה: ז מפני ששמחה היא לו. ואין מערבים שמחה אחרת בשמחת הרגל, דכתיב (יבשים טז) ושמחת בחגר, בחגר ולא באשתך: אבל מחזיר הוא את גרושתו. דאינה שמחה כל כך אלא באשה חדשה שלא היתה לו מעולם: ועושה אשה תכשיטיה. כגון לתת כחול בעיניה, ולהשוות שער ראשה שלא יתפור, ומעברת צבע אדום על פניה, ומעברת סכין על פניה של מטה, וכן כלי כיוצא בזה: שניווול הוא לה. צער הוא לה. ואין הלכה כר' יהודה: ח ההדיוט תופר כדרכו. הדיוט מקרי כל שאינו יודע לכיין שפה לבגד שתהא שוה ומכוונת בו, אלא מעקם לכאן ולכאן ועושהו רחב במקום זה וקצר במקום אחר: מכליב. עושה תפירות כעין שיני הכלב, שאינן שוין זו כנגד זו, אלא אחת למעלה ואחת למטה: ומסרגין את המטות. אורגין אותן בחבלים שתי וערב: ממתחין. אם היה ארוג זה ימים רבים ורפו החבלים, ממתחין. אבל לא מסרגין. ואין הלכה כר' יוסי: ט מעמידין. בונין ומושיבין ומתקנים תנור שצריך לו במועד. ולפי שתנורים שלהם מיטלטלין היו ממקום למקום להכי תני מעמידין: אין מכבשין. מנקרין ומכין בפטיש על הרחים כשהן חלקים יותר מודאי ואין טוחנות יפה. ואין הלכה כר' יהודה: י ולמרפסת. הילוך שלפני עליה שבני העליה הולכין בו ויורדים דרך סולם לחצר: ושפין את הסדקין. גגות שאינן משופעין טוחנין אותן בטיט. וכשיש סדקים בטחיית הטיט הדלף יורד בבית ואיכא פסידא. שפין, טוחנין: מעגילה. עץ עגול שבו מחליקין הגגות: במחלצים. כלי אומנות של ברזל רחבה כעין כף ולה בית יד: הציר. רגל הדלת הסובבת בתוך חור האסקופה התחתונה של פתח: צינור. החור שבאסקופה: והקורה. קורת הבית ממש, שנשברה אפילו קודם יום טוב: ובלבד שלא יכוין מלאכתו

intentionally for [repair during] the Festival [i.e., during *Chol Hamoed*]; and all preserves which may be eaten during the Festival, may

שלא יכון מלאכתו במועד, וכל כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד, כובשין:

be pickled [during *Chol Hamoed*].

רבנו עובדיה מברטנורא

במועד. שלא יאמר אמתין עד המועד שאין לי מלאכה אחרת ואעשה את זאת: כבשים. כגון דגים וירקות וכיוצא בהן שכובשין במלח וחומץ: שיכול לאכלן במועד. שיהו נכבשין מהר וראוין לאכול מיד:

Gemara Mo'ed Katan 6b

גמרא מועד קטן דף ו:

[On the Mishnah:] “Moles [*ishot*] ... may be trapped on the Festival [week].” What is “*ishot*?” Rav Yehudah said, [It is] a creature that has no eyes. Rava bar Yishmael — some say, Rav Yeimar bar Shelemya — said, What [may be the] text [for this]? “Let them [the wicked] be as a snail which melts and passes away; like the young mole [*eshet*] which has not seen the sun.” (Psalms 58:9) Our Rabbis taught: Moles and mice may be trapped in a white [grain] field and in a tree field in the usual way and ants' holes may also be destroyed. How are they destroyed? Rabban Shimon ben Gamliel says: Earth is fetched from one hole and put into another and they [the creatures from the two nests] strangle each other. Rav Yeimar bar Shelemya said in the name of Abbaye, That is [effective] only if [the nests are] situated on two sides of the river; and only if there is no bridge; and only if there is not [even] a [crossing] plank; and only if there is not even a rope [to cross by but, if there are any of these, they recognize each other's holes]. How much [apart]? Up to a *parsah* [a Persian mile but, if there isn't a mile between them they recognize their holes]. [On the teaching:] “Rabbi Yehudah says: In the tree field, in the usual way and in the white field, not in the usual way.” Our Rabbis taught: What is the usual way? He digs a hole and suspends a trap in it. What is the unusual way? He drives a stake [into the spot] or strikes it with a pick and flattens out the soil underneath. It is taught: Rabbi Shimon ben Elazar says, When they said [And in the white field, not in the usual way], they said it only in reference to a white field situated near the city; but, in a white field that is situated near a tree field, [they may trap them] even in the usual way, lest these [pests] come away from the white fields and destroy the tree field.

צדין את האישות. מאי אישות? אמר רב יהודה: ברירה שאין לה עינים. אמר רבא בר ישמעאל ואיתימא רב יימר בר שלמיא מאי קרא (תהלים נח) כמו שבלול תמס יהלך נפל אשת בל חזו שמש. תנו רבנן: צדין את האישות ואת העכברים משדה הלכן ומשדה האילן כדרכו ומחריבין חורי נמלים. כיצד מחריבין? רבן שמעון בן גמליאל אומר: מביא עפר מחור זה ונותן לתוך חור זה והן חונקין זה את זה. אמר רבי יימר בר שלמיא משמיה דאבאי והוא דקאי בתרי עברי נהרא והוא דליכא נשרא והוא דליכא גמלא והוא דליכא מצרא עד כמה עד פרסה. רבי יהודה אומר: משדה האילן כדרכו ומשדה הלכן שלא כדרכו. תנו רבנן: כיצד כדרכו? חופר גומא ותולה בה מצודה. כיצד שלא כדרכו? נועץ שפוד ומכה בקורדום ומרדה האדמה מתחתיה. תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר: כשאמרו משדה לכן שלא כדרכו לא אמרו אלא בשדה לכן הסמוכה לעיר, אבל בשדה לכן הסמוכה לשדה האילן אפלו כדרכו. שפא יצאו משדה הלכן ויחריבו את האילנות:

זוהר וילך דף רפה עא

אמר רבי יהודה ובניו יקלו מאן דלא ידע לאוקיר למאריה ולא אתבון באמן דתנינן גדול העונה אמן יותר מן המברך והא אוקימנא קמיה דרבי שמעון דאמן משיד ברכאן ממבועא למלכא וממלכא למטרוניתא (דא נגסת ישראל) ובאתון גליפן דרבי אלעזר מאל"ף למ"ם וממ"ם לגוי"ן בין דמטו ברכאן לגוי"ן מתמן נגדיו ונפקין ברכאן לעלאי ותתאי ומתפשטי בכלא וקלא נפיק אתשקיו משקיוותא דברכין דאפיק פלגיא עבדא דמלכא קדישא וכד ישראל לתתא משמרין לאתבא אמן ולכונא לביהו כמה דאצטריך כמה פתחין דברכאן פתיחן ליה לעילא כמה טבאן משתכחין בכלהו עלמין כמה חידו בכלא מאי אגר להו לישראל דגרמין האי אגר להו בעלמא דין ובעלמא דאתי בעלמא דין בשעתא דעאקין להו (לישראל) ומצלן צלותא קמי מאריהון קלא מכרזא בכלהו עלמין (ישעיה כ"ו) פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי אמונים אלא אמנים פתחו שערים כמה דישאל פתחין להו תרעין דברכאן כד השתא פתחו שערים ותתקבל צלותהון מאנו דעאקין להו. האי בעלמא דין בעלמא דאתי מאי אגריהו דכד יפוק בר נש מהאי עלמא דהוה שומר לאתבא אמן מאי שומר בלומר נוטר ההיא ברכה דאמר ההוא דמברך ומתכה ליה לאתבא אמן כמה דאצטריך נשמתא סלקא ומכרזי קמיה פתחו שערים קמי כמה דאיהו הוה פתח תרעין כל יומא כד הוה שומר אמונים. אמר רבי יוסי אמר רבי יהודה מאי אמן אמר רבי אבא הא אוקמוה כלא אמן אקרי מבועא דהווא נחלא דנגיד אמן אקרי דכתיב (משלי ג) ואתיה אצלו אמון אל תקרי אמון אלא אמן קיומא דכלהו ההוא נחלא (ס"א פלא) דנגיד ונפיק אמן אקרי. דתניא (תהלים מ"א) מן העולם ועד העולם עולם דלעילא עולם דלתתא אוף תבא אמן ואמן אמן דלעילא אמן דלתתא אמן קיומא דכלהו והא אוקימנא אמן באנון אתון:

Yosef Le-Chok

יוסף לחוק

Ethical Teaching:

מוסר

Sha'arei Teshuvah, Page 31

שערי תשובה דף לא עג

There is a type of individual whose words are believed by others; his listeners rely on what he says. But he, intending to show favor to some friend or to his close relative, says about him out of love for him, that he is a wise man, when he is really an unwise child. This is a stumbling block to others, because they rely on his instructions; every argument is settled by his mouth. And he, thereby, perverts judgment, destroying the world. He may also say that someone is trustworthy, even though he does not know whether he is a trustworthy man or as untrustworthy as a child. Perhaps some listener will hear this and put that man in charge of his household, entrusting everything he has into his hand, and then this man may deny it all, declaring that he has never even seen him before. Our Rabbis said, "Whoever appoints a judge who is unfit, it is as though he planted a tree for

איש כי יאמינו בני אדם בדבריו וסמכו כל השומעים על מאמריו ויתבון לנשא אחד העם או גאלו הקרוב אליו באהבתו אותו ויאמר עליו כי הוא איש חכם והוא בן לא חכם והיה לפוקה וצור מכשול כי יסמכו על הודאותיו ועל פיו יהיה כל ריב ויעות משפט ואת העולם יחריב. וכן כי יאמר על איש כי הוא נאמן רוח ולא הכירו אם הוא איש אמונים או בן לא אמון בו. ואולי ישמע השומע ויפקידהו על ביתו וכל יש לו יתן בידו וכחש בו לא ראיתיה. ואמרו רבותינו: כל המעמיד דין שאינו הגון כאלו

idolatry. If that man were appointed instead of a Torah scholar, it is as though he planted it next to the altar.” Long ago, there was someone who appointed, as a leader an individual who was unfit to instruct. To him they applied the verse, “Woe to one who says to a tree, ‘Awaken!’ and ‘Rouse yourself!’ to a mute rock. Can it teach? Behold it is plated with gold and silver, and there is no spirit within it.” (Habbakuk 2:19) In the future, the

Holy One, blessed be He, will punish those who appointed him, as it says, “But the Lord is in His holy temple; be silent before Him, all the earth.” (ibid., verse 20)

Practical Law:

Rambam, Laws of Blessings, Chapter 6

(1) A person may wash his hands in the morning, and stipulate a condition concerning them for the entire day, and he does not have to wash his hands each time he eats, provided that he does not avert his attention from them [that they not become defiled]. But if he averted his attention, he must wash his hands at every occasion that requires washing. (2) A person may wrap his hands in a cloth and eat bread or something dipped in a liquid with them, even though he has not washed his hands. One who feeds others is not required to wash his hands. But the one eating is required to wash his hands, even though someone else places the food into his mouth and he does not touch it. The same is true of one who eats with a fork, he, nevertheless, is required to wash his hands.

נָטַע אֲשֶׁרָה וּבִמְקוֹם תְּלִמִיד חָכָם כָּאֱלוֹ
נָטְעוּ אֶצֶל מִזְבֵּחַ וְהָיָה מִי שֶׁהָקִים לְרֹאשׁ
בְּיָמִים הָרִאשׁוֹנִים מִי שֶׁאִינוּ רְאוּי לְהוֹרוֹת
וְקָרְאוּ עָלָיו מְקָרָא שְׁכִתּוּב (חֲבֻקֵק ב) הוּא
אוֹמֵר לְעֵץ הַקִּיצָה עוֹרֵי לְאָבֶן דּוּמָם הוּא
יֹרֵה הֲנֵה הוּא תְּפוּשׁ זֶהָב וְכֶסֶף וְכָל רוּחַ
אֵין בְּקִרְבוֹ וְעֵתִיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ לְהַפְרֵעַ
מִמַּעֲמָדָיו, שְׁנֵאֲמַר (שם) וְה' בְּהִיבֵל קִדְשׁוֹ
הֵס מִפְּנֵי כָּל הָאָרֶץ:

הלכה

הרמב"ם הלכות ברכות פרק ו

א נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליהן כל
היום ואינו צריך לטל את ידיו לכל אכילה
ואכילה והוא שלא יסיח דעתו מהן. אבל אם
הסיח דעתו מהן צריך לטל ידיו בכל עת
שצריך נטילה: ב לט אדם את ידיו במפה
ואוכל בהן פת או דבר שטבולו במשקה אף
על פי שלא נטל ידיו. המאכיל לאחרים אינו
צריך נטילת ידים והאוכל צריך נטילת ידים
אף על פי שאחר נותן לתוך פיו ואינו נוגע
במאכל והוא הדין לאוכל במגרפה שצריך
נטילת ידים:

HA'AZINU FOR TUESDAY

TORAH

הַאֲזִינוּ לַיּוֹם שְׁלִישִׁי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה דמילויי הה דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת הנפש משבת שעברה

יֵא כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוֹ עַל-גּוֹזְלָיו יִרְחֶף יִפְרֵשׁ יֵא כְּנֶשֶׁרָא דְמַחִישׁ לְקִנְיָה עַל

(11) As an eagle arouses its nest, hovering over its fledglings and spreading its

RASHI

(11) As an eagle arouses its nest —
God guided Israel with mercy and

רש"י
(יא) כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוֹ. נְהַגֵּם בְּרַחֲמִים וּבְחַמְלָה עַד